

TRANSCRIPCIÓ DE LA MÚSICA DE LA SIBIL·LA DE VIC

Sebastià Parés i Jordana

INTROIT

Era freqüent, durant l'edat mitjana, l'ús del nom Sibil·la. Moltes dames de la noblesa l'adoptaren. En són testimoni:

- SIBIL·LA DE Cerdanya. Vescomtessa (s. XI - 1141).

- SIBIL·LA DE SAGA (*La Dilecta*). Muller d'Arnau de Cabrera i l'amant més estimada (i última) del rei En Jaume el Conqueridor (1265 - 1320).

- SIBIL·LA DE PALLARS. Comtessa del Pallars Sobirà, muller d'Hug de Mataplana. Possiblement mare del celebèrrim comte Arnau, de la cançó (1282 - 1327).

- SIBIL·LA DE FORTIÀ. Dona de caràcter, intrigant i maliciosa, procedia de la petita noblesa empordanesa. Esdevingué la quarta muller del rei En Pere el Cerimoniós, després d'haver estat la seva amant (1350 - 1406).

Si n'hi havia, de Sibil·les...! Però... la sibil·la de Vic no és cap senyora. LA SIBIL·LA DE VIC ÉS UNA CANÇÓ.

Avui voldríem parlar-ne breument.

* * *

A l'Arxiu Episcopal de Vic es guarda un petit pergamí, datat del segle XI, que ha estat la base del nostre treball. És un fagment d'un *Lectionarium*. Un full solter que conté el *Cant de la sibil·la*.⁽¹⁾

Això és tant com dir que tenim un testimoni irrefutable que aquesta peça musical ja era cantada, si més no, a Ripoll i a Vic a l'inici del segle XI, en temps de l'abat Oliba.

Sembla que el manuscrit procedeix de l'*Scriptorium* de Ripoll. La descoberta fou possible gràcies a una citació de Mn. Higiní Anglès.⁽²⁾ Hem pogut veure, fotografiar i estudiar aquest pergamí i avui voldríem fer una breu exposició dels primers resultats obtinguts d'aquest treball.

La nostra fita, d'entrada, és donar una visió panoràmica del ric contingut del cant, considerant sempre les circumstàncies que l'envoltaven en els seus orígens. I acte seguit exposar la LLETRA en llatí, la TRADUCCIÓ al català i, sobretot, intentar la TRANSCRIPCIÓ de la MÚSICA, passant de la notació original

Vnde dicitur certare incredulus absque fidei
 ollam cum sanctorum eius iam termino in ipso
 ic anime cum carne ad erunt quos iudicat ipse
 um iace in culcus densis in uepribus orbis
 cicione simulacra uiri cunctam quoq; quibus
 xuris terra signis pontumq; polungue
 yquirentis terra portas effringas auerit
 anetia um s; enim cuncte lux libere carni
 radentur fontes eterna flamma cremabit
 gultos acrus retrogens tunc quisq; loquetur
 eorum atq; deus referabit pectora lucis
 uue erit il luctus stridebunt dentibus omnes
 rypitur solis uubar & eorus in terra astris
 eluetur celum lunaris splendor obibit
 cicier colles ualles ex tollas ab unmo
 onerit urebus hominum subline uel aliam
 am equantur campis montes & cerula ponti
 inna cessabunt tellus coarctata pgrabit
 ic par uer fontes torrentur flumina que igni
 r tubat um sonitum tristern dimittet ab alto
 rbe gemens facinus miserum uariosq; labores
 ar tarbumq; cahos monstrabit terra debiscens
 eorum hic domino reges sistantur ad unum
 occid & celo ignisque i sulphuris amnis. Iudiciu.

(aquitana/ripollesa) a la notació musical actual. En una paraula, prenent sempre com a base aquest pergami de l'Arxiu de Vic, estudiar aquest *Cant de la sibil·la* i posarlo en condicions de poder ser interpretat avui. Però no sols el refrany i una estrofa, sinó en la seva totalitat.

Tot i admetent un discret marge d'infidelitats inevitables, creiem que la feina feta pot tenir un cert interès i justificar l'esforç esmerçat.

D'entrada, preguntem-nos...

QUÈ ERA I QUÈ ÉS AVUI EL CANT DE LA SIBIL·LA?

Actualment, a les illes (Mallorca, Menorca) i també a l'Alguer (Sardenya), la nit de Nadal encara es canta «la sibil·la».

Expliquem-ho tot seguit. L'ARGUMENT d'aquest antiquíssim cant fa referència al Judici Final, a la fi del món, a la vinguda del Crist. Així doncs, per la seva pròpia temàtica, tota la composició tindrà un color ben trist i fosc. Hi predomina el catastrofisme. La grandiositat de l'argument es presta a una representació dramatitzada com, de fet, ja ha esdevingut mantes vegades. El Gran Judici, com tots sabem, ha donat peu a una munió d'obres d'art: escultura, pintura, còdex miniats...

Només cal observar, per exemple, alguns timpans de les esglésies del segle XII on abunden les representacions del Gran Judici: no hi pot faltar sant Miquel, amb la balança a la mà (i amb la mala companyia del dimoni), disposat a separar les ànimes dels bons de les ànimes dels dolents. La influència d'aquest arcàngel ha arribat fins a nosaltres. Permetin-me que els conti la sorpresa que vàrem tenir, no fa gaire, en una visita a Santa Maria del Naranco (Oviedo). Molt a prop de Santa Maria hi ha una altra esglésiola: Sant MIQUEL DEL LILLO. Doncs bé, a les golfes de l'edifici, en temps, s'hi va construir tot un pis. Ni més ni menys que per a servir d'habitable al mateix sant Miquel. Curiosament, la noia guia ens suggeria, sense dubtar-ne gaire, que sant Miquel «vivía al primer pis».

Però, si volguéssim citar un exemple emblemàtic del Judici Final, cap altre millor que el timpà de SANTA FE DE CONQUES, al Lenguadoc. Meravella com un artista medieval ha pogut plasmar tan bé la delícia del Cel i la tortura de l'Infern. No hi manca ni la figura de Judes penjat.

Trobem obres amb aquesta temàtica a Chartres, Sant Denys, Albí, Saint Gil·les (França), a Galícia, la porta lateral esquerra de la catedral de Santiago de Compostela, i moltíssimes més... Amb tot, l'interès viu pel tema va continuar fins ben entrat el Renaixement. Així veiem com Miquel Àngel (1535-1541), a la CAPELLA SIXTINA insisteix una vegada més pintant el seu gran «Judici Final» i... cinc sibil·les de propina!

QUI ERA UNA SIBIL·LA?

Una sibil·la era una dona, sovint ja entrada en anys i suposadament verge, a qui s'atribuïen poders especials per a la predicció del futur.

Existia la creença que aquestes facultats profètiques li eren concedides graciosament pel déu Apol·lo.

Naturalment, una persona que té aptituds que li permetin conèixer l'esdevenidor ha de tenir, forçosament, una gran influència social i política. En temps de guerres, posem per cas, o a l'inici de qualsevol afer important, mai no s'oblidaven de consultar els oracles. I els consells d'una sibil·la, si era acreditada, podien ser molt convincents.

Notícies d'aquestes profetesses les trobem ja al món hel·lènic, sis segles aC, si bé, a l'Orient Mitjà, aquests rituals ja tenien una antiquíssima tradició. Per exemple: es dona el cas que a Mesopotàmia, on gaudien (i gaudeixen) d'unes condicions climatològiques extraordinàries, (tenen un cel molt net i els estels brillen especialment clars), tots els pobles (sumeris, acadians, assiris, babilonis) relacionaven el destí de les persones i dels pobles amb la canviament de posició dels astres (Astrologia). Conseqüents amb aquestes idees, demanaven a les constel·lacions «si era l'hora propícia per iniciar una batalla», o bé «quina seria la decisió correcta davant un perill comunitari».

El paper de la sibil·la era, doncs, rellevant. El seu missatge podia ser interpretat com un missatge diví. D'aquí la seva importància. Si no encertaven sempre podien escapolar-se amb una resposta... diguem-ne «sibil·lina».

ORIGEN I ESCENIFICACIÓ TEATRAL

La *Cançó de la sibil·la* es canta des de temps immemorials. Tradicionalment s'ha atribuït l'autoria a la sibil·la Eritrea (Jònia). El primer text conegut i escrit en grec és d'Eusebi de Cesàrea (340 dC). Sant Agustí el va traduir al llatí.

Segles a venir i a l'arribada del segle XIII, s'abandonà el text llatí i s'adoptà, cada vegada més, un nou text en llengua vulgar. Així ens han arribat les versions més recents.

* * *

El món medieval, en els seus moments també sabia ser creatiu i innovador. Molt aviat es va anar més enllà de la senzilla lectura del sermó de sant Agustí i, en un intent de donar sentit i solemnitat a la lliçó, es muntaren vertaderes representacions teatrals. I així feren entrar, apropiadament disfressats, tota una desfilada de personatges de l'Antic i del Nou Testament: Moisès, David, Daniel, Isaïes... i també testimonis vinguts del món pagà: Nabucodonosor, Virgili, sibil·les, etc. Cadascú exposava la

seva profecia davant els fidels. Les possibilitats dramàtiques que oferia aquesta ocasió són òbvies. D'entre tots els profetes, els més recordats eren els «messiànics», o sigui, els que havien profetitzat la vinguda del Crist.

Aquesta processó de profetes, dita *Ordo prophetarum*, no era més que una dramatització del sermó atribuït a sant Agustí. Per força havia de causar un gran impacte entre la gent senzilla del nostre poble. Sentir profetitzar Isaïes o Moisès no era menja de cada dia.

La *misse en escène* era la següent: sant Agustí presidia la reunió al centre de la comitiva i assegut en un tron. A la dreta del sant, els profetes que advocaven a favor de les tesis agustinianes, mentre que a l'esquerra se situaven els jueus.

Al museu de Vic es conserva un frontal de gran vàlua que il·lustra a la perfecció aquest «clímax» d'*Ordo prophetarum*. És el **FRONTAL D'ESPINELVES**. Al centre de la màrdola, la Verge Maria, com a *Maiestas Mariae*. I en la part inferior, els sis grans profetes messiànics: Isaïes, Jeremies, David (lira), Ezequiel, Daniel i Zacaries. Finalment, en la part superior, els que el reconegueren: els tres Reis i el poble jueu en el dia del Ram.

LA SIBIL·LA, PER FI...!

Després de la representació i com a culminació de l'obra, havia arribat el moment solemne: el *Cant de la sibil·la*.

Ens ho explica Noguera quan diu: «...després del tedèum, a les maitines de Nadal, sortia un noi d'uns dotze anys, anomenat "el Sibil·ler", abillat amb un vestit clar de seda ricament brodat. El cap el duia cobert amb una gorra d'ermeni del mateix color que el vestit, i a les mans portava una espasa ben grossa i ben lluent. Pujava a la trona i, al mig d'altres dos escolans, començava solemnement a cantar...:

Un rei vendrà perpetual
del Cel, quant may no.n fo aytal:
en carn vendrà molt certenament
per fer del segle jutjament.

Al jorn del Judici
parrà qui haurà fait servici.
Del Cel gran foc devallarà,
com sofre molt podirà:
la Terra cremarà amb furor,
la gent haurà molt gran terror.»

* * *

I amb aquesta tònica segueix la sibil·la el seu cant. I en acabar, i per tal de fer minvar la tensió creixent, en alguns pobles penjaven «un enfilall de neules de tots colors, de part a part de l'església, que era tallat per l'escolà amb un certer cop d'espasa... La mainada corria adelerada per tal de recollir les neules que s'escampaven arreu del temple».

Estem segurs que la pluja de neules havia de caure com una benedicció, com una mena de manà, sobre els afligits parroquians, després de tant de foc i tant de sofre.

Per acabar, voldria deixar clar que, a part de l'interès històric que té en si el *Cant de la sibil·la*, que és immens, el sentit tremendista de la lletra queda reflectit perfectament en la música. Les seves cadències harmonioses i tristes ja avisen que ens veurem immersos en un cant de dolor i de plor. Això sí, amb un gratificant final d'esperança: la salvació!

Tot sigui per anunciar la segona vinguda del Crist, i tot sigui, també, per tal de superar els tràmits burocràtics de la balança de sant Miquel.

El coll del Serrat

1995-1996

NOTES

- (1) - Signatura: *Cant de la sibil·la* (XI, 1). Arxiu Episcopal de Vic.
- (2) - ANGLÈS, Mn. Higiní. *La Música a Catalunya fins al segle XIII*, p. 288-302.